

Dž. M. Kuci

MUZEJSKI ČUVAR

I

Zove se Hose Eduardo, ali prijatelji ga znaju kao Pepea. Živi s majkom u udobnom starom stanu u madridskom Bariju de Salamanka. Imao je tokom godina prijateljice, ali nikad se nije ženio. Sada, napunivši četrdeset pet, počinje da se pita da li je to bila greška.

U školi je bio marljiv, ali nikad brilijantan. Kao jedinac, trebalo je da krene očevim stopama (otac, uspešan advokat, umro je kad je njemu bilo dvanaest). Kad je za to došlo vreme, poslušno se upisao na pravni fakultet, ali su mu već na drugoj godini studije postale toliko dosadne da je namolio majku za dozvolu da ih napusti. Od tada on sledi krivudav put: kao stjuard na kruzeru, kao vozač školskog autobusa, kao privatni nastavnik jezika, a tu i tamo i kao najamni baštovan.

Na jednom kursu crtanja ljudske figure (za šta je umereno talentovan) pri Umetničkom institutu, upoznaje čoveka koji radi kao čuvar u Pradu. Imaju tamo slobodnih radnih mesta, kaže taj čovek. Kad već voli umetnost, možda ne bi bilo loše da se prijavi. Posao nije zahtevan, a okolo uvek prolaze lepe devojke.

On se prijavljuje, s lakoćom prolazi test, i postaje *vigilante de sala*, stupivši na dužnost 1. jula 2018. Posao mu sasvim odgovara, dopadaju mu se kolege, kao i on njima. Najbolja su, bar za njega, zimska popodneva, kad sunce zalazi rano i galerije se skoro isprazne od života, ako se izuzmu slike.

Pronašao je, razmišlja, svoju nišu u životu, nišu koju za svakog od nas priprema dobromamerno Proviđenje, ako samo uspemo da pronađemo put do nje.

U junu naredne godine, na dežurstvu u Gojinim odajama, uočava neku ženu u crnom kako sedi ispred Gojine slike poznate kao *Treći maj 1808*, koja prikazuje građane Madrida izvedene pred francuski streljački stroj. Celo popodne ona tamo sedi; kad zvono oglasi zatvaranje, ustaje i, hodajući brzo za osobu njenih godina – u poznim je šezdesetim, procenjuje, možda i starija – nestaje u gužvi.

Sledećeg popodneva opet je tamo, ovog puta ne sedi ispred *Trećeg maja 1808*, već ispred psa koji se davi. Proučava je izdaleka. Žena sedi leđa pravih kao strela, očiju prikovanih za platno, poput neke starinske fotografske aparature.

Dan je vreo. On prilazi i smešta se pored nje i, bez reči, pruža joj flašu vode. Ona bez reči uzme flašu, odvrne čep, povuče jedan dobar gutljaj i vrati mu je.

„Dobro ste?“, pita je na engleskom.

„Da, dobro sam“, odgovara ona na engleskom. „Hvala.“

Muzej nema izričita pravila o druženju između osoblja i publike. Niko mu ne brani da ponudi piće posetiteljki iz inostranstva, niko mu ne brani da pokaže uviđavnost jednog zaslepljujuće vrelog letnjeg dana. I sede tako druželjubivo jedno kraj drugog sve dok ne dođe vreme da on nastavi s obilaskom odaja.

Trećeg dana ona je ponovo tu. Pruža joj svoju legitimaciju na uvid. „Tek da vidite ko sam”, kaže. „Ja sam čuvar u muzeju, ali sam isto tako i ljudsko biće.”

Oboje mudro začute.

„Pa i ja sam ljudsko biće”, kaže žena. „Dobro nam došli.”

Dobro nam došli. Pristojno vlada engleskim, ali eventualne nijanse tog *Dobro nam došli* nisu mu poznate.

„Goja za vas ima neko značenje?”, pita.

„Značenje? Da, ima značenje. Na komplikovan način.”

Glas joj je siguran, celokupno držanje sigurno, s obzirom na godine. Pa ako bira da vreme provodi sedeći u Gojinim odajama, mora biti da za to ima ličnih razloga. Više ne mora brinuti za nju.

„Hoćete li da vam ispričam o tome – o tom značenju?”, kaže ona, i upućuje mu osmeh, ne baš osmeh koji bi nazvao prijateljskim, ali osmeh svejedno. Ne nosi naočare. Zašto to nije ranije primetio? Njene oči, igleni otvori kroz koje upija svet, ogoljene su, nezaštićene. Što se njega tiče, naočare nosi otkad zna za sebe.

„Kakvo značenje ove slike imaju za mene – hoćete li da čujete nešto o tome?”, ponavlja ona. „Kad ste već pitali.”

On ustane, formalno se nakloni. „Gospodo”, kaže, „žao mi je, ali ja imam obaveze.” I udalji se.

Mogu li se u današnjem Madridu još uvek naći ljudi poput Hosea Eduarda (Pepea)? Da, očigledno da mogu.

II

Sreće je još jednom, poslednji put. Krenuo je kući posle završene smene kad je primeti kako sedi sama u muzejskom kafeu. Vidi i ona njega, klimne glavom u njegovom pravcu. On prilazi njenom stolu, pozdravlja je. „Imali ste dobar dan? Redovna ste posetiteljka muzeja, državljanka takoreći. Moramo vam dati pasoš kao moj.”

„Sedite”, kaže ona. „Znam da ste radoznali. Hoćete li da čujete celu priču? Zašto sam ovde, zašto sam takoreći državljanka vašeg muzeja?”

On oprezno klimne glavom.

„Prvi put sam posetila Prado 2008. Bila sam s mužem. On i ja nismo bili u najboljim odnosima, ali bili smo na odmoru, zaglavljani jedno s drugim, pa smo se trudili koliko smo mogli. Portret jednog braka. Jeste li vi u braku?”

„Ja? Ne.”

„Nikad se niste ženili?”

„Nisam.”

„Zanimljivo. Moj muž je želeo da vidi Gojine slike. Prepustila sam ga Goji i otišla u razgledanje. Kad sam se vratila, bio je u crnom raspoloženju, nije hteo da razgovara. Ostatak dana proveli smo u ćutanju. Sutradan, prema našem putnom planu, odvezli smo se na jug do Karbonerasa, gde smo imali rezervaciju u hotelu. Moj muž je objavio da ide na plivanje; ja sam ostala u sobi da se odmorim. Jedna plaža u blizini Karbonerasa zove se

playa de los muertos – verovatno znate za nju. Uprkos imenu, ta je plaža savršeno bezbedna. Moj muž je otplivao ka pučini i, prema policijskom izveštaju, udavio se. Mi na engleskom kažemo da se neko udavio, ali kažemo isto tako i da se neko od svoje volje udavio¹ – značenja su različita. Ne znam kako je to na španskom. U svakom slučaju, otplivao je ka pučini i udavio se. Nije bio vešt plivač. Ne bi se usudio da ide u te dubine da je imao nameru da se vrati.”

Kafe se prazni dok poslednji dnevni posetioci odlaze.

„Još pokušavam da shvatim šta mu je prolazilo kroz glavu”, kaže ona. „Udaviti se da biste pobegli od žene koju ste prestali da volite – deluje to kao preteran čin. Nije sa mnom lako živeti, ali nisam nepodnošljiva, ne trujem egzistenciju.”

Otrov. *Veneno*. Uspravno držanje, ravan ton, ruke ravno položene na sto ispred sebe (bez prstenja, bez ukrasa): netremice je posmatra, pokušavajući da zamisli kako bi izgledalo biti oženjen njome, ili njenom mlađom verzijom. U sebi, u svom fizičkom biću, ni najmanju iskru zanimanja ne oseća. Nije ona njegov tip, to je bar prosto (mada, gde bi se uopšte mogao naći njegov tip?).

„Ne vidim”, kaže, „više stvari ja tu ne vidim. Prvo, ne vidim zašto mi pričate tu priču kad vam ja nisam ništa. A ne vidim ni kakve veze smrt vašeg muža ima s Pradom. Ali vreme je zatvaranja, vreme da izađemo.”

„Dozvolite da završim”, kaže ona, i nudi mu još jedan osmeh, i polaže ruku na rukav njegovog sakoa. „Sve će se razjasniti. Obećavam.”

Sede jedno kraj drugog na toplim stepenicama ispred ulaza u muzej.

„Vi ste čovek koji bdi nad Gojinim slikama, vi ste *vigilante* Gojinih slika”, kaže ona. „Po ceo dan ste s njima. Mora biti da su se uvukle u vas, uvukle vam se u krv.”

Jesu li se Gojine slike uvukle u njega? Ne zna. Ne bi rekao da je tako. Pukim slučajem su ga rasporedili u Gojine odaje baš u mesecu kad je ta žena – kojoj još ni ime ne zna – izabrala da dođe u posetu.

Ona se naginje bliže, govori tihim glasom. „Progoni me ta vizija”, kaže. „Godine prolaze, ali vizija nikako da izbledi. Ta sunčana plaža, ta mirna voda, čovek koji ulazi u more... Šta mu je prolazilo kroz glavu? Je li to bio čin osвете, plan da me ostavi s teretom krivice i kajanja? Da li razumete? Ili je stradao zbog nečega što je video u Goji? Ima li ljudi na koje Goja tako deluje? Šta mislite?”

Ima li ljudi na koje Goja deluje tako što ih navodi da se udave? Da li se od njega, priručnog eksperta za Goju, očekuje da o tome sudi?

„Zar vam muž nikad nije govorio o Goji?”

„Tad već nismo govorili, on i ja, kad smo stigli u Madrid. To jest, razmenjivali smo učtivosti, ali smo prestali da razgovaramo o bilo čemu bitnom. Dešava se to u nekim brakovima. Šaloni se zatvore i nikad se više ne otvore. Vi niste u braku pa nećete razumeti.”

On se ne obazire na provokaciju. „Znate onu sliku psa u moru?”

„Da.”

„Znate istoriju te slike?”

¹ Engl.: *to drown* – udaviti se; *to drown oneself* – izvršiti samoubistvo davljenjem. (Prim. prev.)

„Znam da ju je Goja slikao u poznijim godinama. Znam da joj nije dao naslov, tako da ne znamo ni koji je to bio pas niti zašto je baš njega naslikao. Znam da je slikao direktno na zid kuće u kojoj je boravio. Šta bi još trebalo da znam?”

„Gledamo tu sliku i mislimo da će se pas udaviti. Ali prema jednoj priči, slika koju vidimo je nepotpuna. Jedan njen deo nikad nije prenet s kućnog zida pošto je bio suviše krhak. I sada je taj deo izgubljen. Nestao.”

„Da?”

„Prema toj priči, na nestalom delu videla se jedna ptica na drvetu. Pas je gledao gore u tu pticu. I to je sve. To je cela priča.”

„Hoćete reći da taj pas nije bio u okeanskom beskraju, da se nije davio. Ako je Goja oslikao još jedan panel, na njemu bi se videlo kako pas izranja iz vode, otresa se i laje na pticu na drvetu.”

„Moguće. To je samo priča. Ne moramo u nju da verujemo.”

„U svakom slučaju, drugi panel nemamo, taj panel s pticom na grani i psom koji laje, panel sa spasenjem. Imamo samo psa okruženog talasima. Imamo samo to što imamo. Nemamo ono što nemamo.”

Tišina se spušta između njih. Sunčeva toplota, pohranjena u mermeru, neprimetno mu obliva stražnjicu i butine. Čisto uživanje, čak i po cenu da ga deli s jednom čaknutom strankinjom i upravo se pita kako da njihov razgovor privede kraju.

„To je sve što mogu da ponudim”, kaže: „ta priča o ptici”. Što se psa tiče, viđam ga svakog dana, takav mi je posao. Da li se pas davi? Ili možda ne? Ne znam. Ali ne bi me uverenje da se pas davi nateralo da uđem u more i da se udavim. To svakako ne. Ja naravno nisam vaš muž. Svi smo mi različiti.”

„A šta bi onda – smem li da pitam? – šta bi vas nateralo da uđete u more i da se udavite?”

Samoubistvo: deluje to kao vrlo intimna tema za razgovor između dvoje stranaca u letnje popodne. Nikad mu nije padalo na um da se ubije, nikad na to ni pomislio nije. On voli život. Voleo bi da večno živi, kad bi to bilo moguće.

Zamišlja onog izgubljenog muža, čoveka kojem je ta žena zatvorila šalone, vidi ga kako zakoračuje u more, povija glavu pred prvim talasom, uvlači prvi dah morske vode u pluća. *Playa de los muertos*. Tako jednostavno. Tako lako izvodljivo. A ipak se tako malo nas na to odlučuje. Zašto? Zato što volimo život. Zato što želimo da živimo. Da živimo! Kao taj pas na slici, ne daveći se, nego plivajući. Plivajući za život. Kao ona ptica na drvetu, pevajući.

„Novi ste u muzeju, zar ne?”, kaže ona. „Odmah se vidi. Nije vam ovo životni posao, da štitite slike od vandala. Ili od ljudi kao što sam ja. Samo da znate, mnogo nas je – ne vandala nego ludaka. Moraćete da se priviknete na nas.” Potapše ga po rukavu sakoa. „Više me nećete videti, laknuće vam da to čujete. Sutra ujutro hvatam voz pa onda autobus do Karbonerasa i fatalne plaže.”

„Nedostaje vam muž. Sigurno ste ga voleli, uprkos svemu.”

„Volela? Ne znam. Možda. Možda i ne. Ono što se na kraju računa nije šta osećate u dubinama srca nego šta ste spremni da dajete. Da sam svom mužu više davala, da li bi

on zagazio u more? Čisto sumnjam. Ali baš kao što vi niste ekspert za Goju, tako ni ja nisam ekspert za ljubav. Smatrao je da sam naporna. Naporno prisustvo.”

Ako sad očekuje više od njega, ako želi da čuje kako mu je nezamislivo da bi je bilo koji muškarac mogao smatrati napornom, biće razočarana. Vreme mu je da se oslobodi. Dosta je bilo izlaganja intimnostima srca jedne nepoznate žene – srca prilično hladnog, kako mu se čini. Ima nečeg neukusnog u tim poveravanjima, u otkrivanju svojih tajni strancima. „Moram da uhvatim autobus”, kaže, „žao mi je, ali više vam ne mogu biti od pomoći.”

III

Zastaje ispred pešačkog prelaza na Kalje de Serano, čekajući da se promeni svetlo. Prolazi ga jeza. *Kao one Gojine veštice*, pomišlja. *Ili kao one druge tri veštice...* Kako se ono zvahu... One što presecaju nit života. Svetlo se menja u zeleno. On korakne napred, pravo na put skuteru koji vozi neka mlada žena. Skuter ga udara u visini kuka, potom se zanos ka reci saobraćaja. On se spotakne i padne, tresnuvši glavom o asfalt. Naočare mu se razbiju u paramparčad. *Klota?*, pomišlja. *Atropa?* Onda se sve zacrni.

Okupljeni prolaznici nisu toliko zabrinuti za njega, bar trenutno, koliko za mladu ženu na skuteru – zapravo ne mladu ženu nego šesnaestogodišnju devojkicu – koja nekim čudom stoji nepovređena nasred široke avenije, ubledelog lica, dok automobili s obe strane fijuču pokraj nje. Što se skutera tiče, niko za njega ne mari, spreman je za otpad. Devojkica je spasena, to je najvažnije. Vratit će se svojim roditeljima, ono što je moglo biti tragedija ipak se dobro završilo.

Sledi dugo čekanje dok ne dođe hitna pomoć da čoveka koji leži na trotoaru odveze u bolnicu La Prinsesa, na *Urgencias*. Kad tamo stigne, već je došao k sebi i govori razborito. Povrede ne izgledaju strašno: modrice po licu, posekotina tamo gde mu se plastični okvir od naočara zario u obraz, iščašeno koleno. Zadržavaju ga preko noći na posmatranju, onda mu na njegovo insistiranje dozvoljavaju da uzme taksi do kuće.

Četrdeset osam sati kasnije vraća se tamo, hramajući uz pomoć štapa, u pratnji majčine kuvarice (majka je otputovala na istok): žali se na glavobolje, kaže kuvarica, a i čudno se ponaša, više na nju bez razloga, ne dopušta joj da ga dotakne, odbija da jede.

Iznova ga primaju u bolnicu, gde dalja ispitivanja pokazuju da su povrede ozbiljnije nego što se u prvi mah činilo. Konkretno, zadobio je određene traumatske povrede mozga, u predelu prefrontalnog korteksa, što će u njegovom slučaju verovatno zahtevati dugotrajnu – možda i doživotnu – rehabilitaciju.

Majka prekida putovanja kako bi ga posetila u La Prinsesi, potom se nasamo konsultuje s bolničkim neuropsihologom. Ishod: sin biva prepušten njoj na staranje i preselejava se u stan u Salamanki, da tamo sačeka obaveštenje o slobodnom mestu u sanatorijumu u Ortalesu koji im je preporučio medicinski tim.

U Salamanki pak, ona uviđa da je njen ležerni sin postao druga osoba – mrzovoljna, prgava, zadržta u svemu što zahteva kako od nje tako i od kućne pomoćnice, osoba s kojom je teško živeti.

„Svakako je dovoljno dobro da bi se vratio u muzej”, pominje uzgred terapeutkinji koja ga posećuje dvaput nedeljno. „Nije to zahtevan posao, dobro će mu činiti da opet bude među ljudima.”

Terapeutkinja odmahne glavom. „Prerano je još za to”, kaže.

Konačno stiže i poziv iz Ortalese, iz sanatorijuma: imaju slobodno mesto za njenog sina, ali moraće odmah da se odluči, postoji lista čekanja. „Prihvatam”, kaže ona. „Stižemo sutra ujutro.”

I tako se Hose (ili Pepe) iz udobnog starog stana u Salamanki preseljava u mnogo neudobniju ustanovu severno od grada u Bariju Palomas, gde sivilo zidova njegovog kompaktnog malog apartmana na drugom spratu (spavaća soba, kupatilo, niša umesto plakara) narušava samo uramljena slika dva mačeta koja se igraju klupkom vune. Prve dane provodi sedeći nepomično u svojoj sobi i zureći kroz prozor, koji gleda na pošumljen park, srca punog ogorčenja na majku zbog toga što mu je učinila. Kad mu dođe u prvu posetu, odbija da je vidi. U vreme obeda drži se po strani od ostalih pacijenata.

Jedina osoba s kojom se dobro slaže je fizioterapeutkinja. Priča joj razvučene priče o svom ranijem životu, posebno o svojoj karijeri *vigilante*-a u velikom muzeju; pokazuje joj propusnicu (koju je sačuvao) koja mu omogućava pristup svakom delu muzeja. One nezgode sa skuterom na Seranu uopšte se ne seća, ali jasno pamti staru ženu u crnom koja je kao pauk sedela u Gojinim odajama i samo čekala svoj plen, koja mu je zarobila um (onaj dobar um, kako ga naziva) i otpremila ga u ovo čistilište.

IV

Meseci prolaze, stanje mu postojano ide nabolje, makar i sporo. Zbližava se s jednom ženom, takođe pacijentkinjom, mlađom od sebe. Je li to ljubav? Ljubavna veza?, pita se. Nije siguran. Ali kad on i ona (zove se Rita) zajedno sede na klupi u parku (imaju omiljenu klupu), držeći se za ruke, uživajući u svežini povetarca, mirisu pokošene trave, mogli bi mirne duše biti i ljubavnici.

Sad i Rita mora iz njegovih usta da čuje priču o ženi u crnom iz Gojinih odaja: Klotilda, to joj je ime nadenuo, ružno ime. Zajedno odlaze metroom do Prada – propusnica mu i dalje važi, njemu i njegovoj gošći samo mahnu rukom da prođu – gde joj pokazuje tačno mesto na kom je sedela žena u crnom čekajući da on naide i podlegne njenim činima.

Rita nije dete – zašla je u tridesete – ali nosi jednostavne, detinjaste odevne kombinacije – bele bluze, sive suknje, skromne crne cipele – koje na laskaju njenoj figuri i samo je izdvajaju kao čudnu. Što se njega tiče, dobio je nove naočare u kojima mu oči izgledaju kao obluci na dnu ribnjaka. Da li ljudima deluju kao čudan par? Ne zna, nije ga briga. Madrid je veliki grad. Ima u Madridu na hiljade ljudi čudnijih od njega, čudnijih od Rite, čudnijih od njih dvoje zajedno.

Nekad je mnogo čitao, ali više ne čita: uvek mu nešto titra u glavi, ne može da se koncentriše, ne može da se seti šta se dogodilo dve stranice ranije. Svejedno vodi Ritu u obilazak tezgi na Kuesti de Mojano gde prodavci knjiga izlažu svoju robu. Već na prvoj

tezgi pogled mu se prikupuje za sliku na koricama jedne knjige: žena u crnom, ona glavom, hladnokrvno gleda u objektiv kamere.

Cuentos escogidas, piše u naslovu, odabrane priče, i ženino ime: Elizabet Kostelo. „Eto ko je ona!”, prosićke na Ritu, čuknuvši zglavcima po knjizi. Obuzima ga bes, stiže ni otkuda, kao letnja oluja.

„Tiše”, kaže Rita. „Tiše, tiše, tiše.”

On kupuje knjigu; dok pruža novac, primećuje da mu se ruka trese.

U metrou na povratku u Ortalesu, Rita prelistava knjigu. „Vidi”, kaže: „*El vigilante de sala*. Možda je to o tebi.”

On pokušava da čita uvodni pasus priče, ali kretanje voza i njegov oslabeli vid čine čitanje nemogućim. Moraju sačekati dok ne stignu kući. Tamo pak, sedeći kraj njega na krevetu u svojoj sobi (gde uramljena slika na zidu ne prikazuje mačice nego mošusne patke u letećoj formaciji), ona mu naglas čita priču koju je ta žena napisala o *vigilante-u de sala*.

V

Ona (*ella*, ime joj se nikad ne otkriva) stoji ispred jedne slike u Pradu, utonula u poznato, prijatno stanje kontemplacije koje je možda i glavni razlog što posećuje izložbe. Tragajući u mislima za nečim s čime bi to stanje uporedila, namah u sećanju vidi sebe kao devojčicu od šest godina u nekom od onih grčkih mlečnih restorana koji su sad nestali sa lica zemlje, ozbiljno posvećenu sladoledu od čokolade, zanesenu, uronjenu u ukuse i teksture, sa željom da se to nikad ne završi, to privatno iskustvo, dok joj se majka u sećanju osmehuje s blagonaklonim odobravanjem. I stoji tako, izgubljena u prošlosti, kad tik iza leđa začuje neki glas, na hrapavom engleskom; „Užasno, zar ne? Kakav svinjski čovek!”

Na trenutak ne može da veruje da se njoj obraća. Mršteći se, okrene glavu i nađe se licem u lice s kočopernim čovečuljkom u uniformi muzejskog čuvara.

„*Perdone?*”, kaže najledenije što može.

„Ovo je rana slika”, kaže čovek, jednako samouveren. „Još kad je bio mondenski umetnik. Fransisko Goja. Kad je slikao seoske prizore za svoje mecene.”

Zbunjuje je to što čovek govori kao da su neki sporazum sklopili, kao da ga je unajmila da joj komentariše slike, pa sad čilo i veselo ispunjava svoj zadatak. Je li moguće da i nije pravi čuvar, uprkos uniformi i znački, već neki bezočni prevarant koji operiše u muzeju, vrebajući žrtve?

„Uvek je on na strani žene”, nastavlja čovek, i ovog puta reči stižu do nje na talasu ribljeg zadaha; mora biti da je za ručak jeo *bacalao*, zalivši ga čašom vina, to bi objasnilo njegovo ponašanje, *drsko* ponašanje, kako se nekad govorilo. „Goja”, ponavlja on, kao da je priglupa, kao da joj sve treba dvaput objasniti. „Uvek na strani žene.”

Goja na strani žene? Bolje poznaje pozne slike od tih ranih seoskih scena, ali pada joj na pamet mnoge žene, među njima i grofice, koje je Goja premerio najokrutnijim mogućim pogledom. Ne bi volela da pozira Goji. Nikad na to ne bi ni pristala, ako ćemo

pravo. Morali bi je silom tamo odvući i posaditi u pozu, kao dželat u panj. Doba egzekucijâ, Gojino doba. Za mase, novootkrivena rasonoda. Začeta u Francuskoj. Puna kola aristokrata koji u zasranoj svili i kadifi tandrču ka fatalnom odredištu, i dalje ne verujući šta im se dešava. *Moli se za nas sada i u času smrti naše.* Francuska pa zatim Španija. Postrojavanje ljudi u vrstu – *Ne mrdaj. Stoj mirno. Gledaj preda se. Bang.* Pucajte im u grudi, u prepone, u lice, gde god vam je volja. Vašarsko strelište. Užasi rata.

Okreće leđa nasrtljivcu s ribljim zadahom. Kad ponovo pogleda, otišao je, hvala bogu.

Da nije on to pokušao da joj se nabacuje? Kakva budalaština! Posmatrana sa strane (nikad joj nije bilo teško da sebe posmatra sa strane; posmatranje stvari sa strane, to je njen posao u životu, taman kao što je bio i Gojin), kao žena, pripadnica lepšeg pola, neprivlačna je koliko se to uopšte može biti. Prestara, previše izrabljena, previše smrknuta. Pa šta je onda mislio da će postići? Je li pokušavao da joj se naruga? Da je uvredi? Da li tako šara po muzeju u pripitom stanju, nasumice vređajući posetioce? Zašto čuvari to dopuštaju, oni pravi čuvari?

Ili je možda ludak, zalutao iz Gojinog sveta, neko ko izjutra ustane i obuče uniformu muzejskog čuvara i zaputi se u Prado da tamo maltretira koga stigne? Ili glumac – glumac plaćen da privlači mušterije tako što glumi Gojinog ludaka? No da li je tako uglednom muzeju zaista potrebno da unajmljuje glumce zarad reklamiranja svoje robe? Da li se lepe umetnosti zaista spuštaju na taj nivo?

Nalazi se u kafeu u prizemlju, sat ili dva kasnije, kad se on opet pojavi. Bez poziva seda za njen sto. „*Svadbâ*”, kaže. Raspravljali smo o neprimerenom braku koji vidimo na *Svadbâ*. Kod Goje.”

„Ostavite me na miru”, kaže ona, tiho, ravno. „Ne bih da pravim scenu, ali ako me ne ostavite na miru, pozvaću vlasti. *Llamaré a las autoridades.*”

„Taj čovek na slici, on je svinja, ali to ne vidi”, navaljuje čuvar, pravi ili lažni, ne obazirući se na njene reči. Sad već naslućuje s kakvim je oblikom ludila suočena: ne samo da taj čovek nema predstave ko je ona, nego za to i ne mari, mogla bi biti bilo ko, nasumice izabran, bilo ko na koga može da izlije svoju bujicu reči. „On ne vidi to što mi vidimo. A šta mi vidimo? Vidimo da on liči na svinju, odvratnu. Goja nije suptilan slikar, ne? Dakle ta mlada žena na slici, ona se udaje za svinju.” I zatim, bez ikakvog prelaza, istim brundavim tonom: „Znam ja, gospođo, ko ste vi. Vi ste slavna književnica koja je došla u Prado da vidi slike. Dođete zbog slika, a dobijete mene. Pa recite mi onda” – istura joj lice na uvid, iskreće glatko obrijanu bradu sad tamo sad ovamo – „jesam li ja svinja? Svinjski čovek? Ne, nisam.”

Iza debelih sočiva naočara, na oči mu, o čuda, naviru suze. Kako razumeti šta se zbiva u njegovom poremećenom umu? Nije on, kaže, svinjski čovek. Dođe mu da zaplače kad ga ljudi nazivaju svinjskim čovekom, njega koji ne liči na svinju, ili samo malo.

„Je li ovo istina?”, kaže Rita, odloživši knjigu. „Jesi li ti taj čovek?”

„Ne, ne, ne!” kaže on, Pepe, penzionisani *vigilante*. „To je priča! Ona izmišlja priču!” Stiska i opušta pesnice.

Rita se vraća knjizi priča.

Ona (opet *ella*) polaže umirujuću ruku na čovekovu mišicu. „Niste vi svinjski čovek. Niko za vas ne bi rekao da ste svinjski čovek. Hoćete li mi reći u čemu je stvar? Šta se to dogodilo?”

Iz unutrašnjeg džepa čovek vadi čistu belu maramicu i teatralno iseknuje nos. „Dakle sad moram da vam ispričam priču svog života, to zahtevate. Kao Šerlok Holms. Sedi te tako u vozu i neki stranac, neko koga u životu niste videli, krene da vam priča svoje najdublje tajne. On je, kaže vam, ubica. Ili pljačkaš banke. Onda voz stigne do njegovog odredišta i ubica, pljačkaš banke, čovek bez imena nestaje u dimu i nikad ga više ne vidite. Ali vi ste Šerlok, imate njegovu priču, to je sve što vam treba. Požurite kući i uzmete papir i olovku i krenete da pišete priču o tome kako ste sedeli u vozu kad vam je prišao neki stranac i ispričao vam svoje tajne i potom nestao. Da? Imate priču, ali sad vidite da joj nedostaje završetak. Gde ćete naći završetak, ako ste Šerlok? Gde? Pitam ja vas.”

Uspravlja ramena, prekršta ruke, posmatra je. Od suza ni traga. Suze su isparile.

„Prvo”, kaže ona, „Šerlok – slavni Šerlok – nije bio pisac. Bio je detektiv. Ne čak ni pravi detektiv nego izmišljeni, lik u knjizi. Pa hajde da zanemarimo Šerloka. Šerlok nije relevantan.

I drugo, taj čovek u vozu ispoveda svoju tajnu. Poverava Šerloku da je ubica, zatim nestaje u magli, kako vi to kažete. On je svoj cilj postigao. Šta je bio njegov cilj? Cilj mu je bio ispoved. Nakon što se ispovedio, on je oslobođen, slobodan čovek, rešio se nesnosnog tereta – bar tako veruje. Ali vi, *señor vigilante*, vi se ne ispovedate. Nikakve tajne ne otkrivete. Nisam ja pandan Šerloku iz vaše priče. Ja sam samo žena kojoj ste se nametnuli ovde u muzeju.”

„Mislite da ja nemam tajne?”

„Naravno da imate tajne. Svi mi imamo tajne. Ali vi nemate veliku tajnu. Niste ubica. Toliko mi je jasno. Niste pljačkaš banke.”

„Ja sam svinjski čovek. Na toj slici, ja sam svinjski čovek.”

„Ne razumem to sa svinjskim čovekom. Šta vam tačno znači svinjski čovek?”

„On se ženi tom devojkom. To je ono što slika prikazuje, kako se svinjski čovek ženi devojkom.”

„Pa?”

„Ženi se njome, ali ona ga ne želi. Mlada je i lepa, ali on je svinja.”

„Da, pa?”

On ne odgovara. Lagano se klateći napred-nazad u stolici, ruku i dalje čvrsto prekrštenih na grudima, suočava je sa svojim licem, svojim ni po čemu izuzetnim ljudskim licem.

Ona ustaje, prebacuje torbu preko ruke. „Ne želim da čujem ostatak vaše priče”, kaže. „Ne želim da čujem vaše tajne. Nemam za to vremena. Nađite nekog drugog kome ćete ih poveriti.” I odlazi.

VI

Rita sklapa knjigu. „I tako se završava?”, kaže on, Pepe. Ona klimne glavom. „Sve je to laž od početka do kraja. Ništa od toga nije istina. Da li mi veruješ?”

Ona ponovo klimne glavom. „Naravno. To je samo glupa priča.” Nagne se i položi mu prijatno hladnu ruku na čelo. „Hoćeš li da sačuvaš knjigu ili da je odmah bacimo?”

On joj uzima knjigu i, u jednom silovitom zamahu, cepa je napola po dužini, zajedno s koricama.

Ona mu uzima obe polovine i baca ih u korpu za otpatke. „Eto. Nema je više. Opet smo slobodni.”

*Hvala Valeri Majls, Širli Loeve, Fransisku Tardiju i
Alehandru Vergari Šarpu na savetima i informacijama.²*

(S engleskog prevela Arijana Božović)

² Dž. M. Kuci bio je prvi gostujući pisac u muzeju Prado, u okviru rezidencijalnog programa *Escribir el Prado* pokrenutog 2023. Priča *The Museum Guard* objavljena je u dvojezičnom izdanju (Prado, 2024), na izvornom engleskom i u prevodu na španski. (Prim. prev.)